

SINGUR ACASĂ !

**STUDIU EFECTUAT ÎN ZONA IAȘI ASUPRA COPIILOR SEPARAȚI DE UNUL SAU
AMBII PĂRINȚI PRIN PLECAREA ACESTORA LA MUNCĂ ÎN STRĂINĂȚATE**

Acest studiu este realizat de în cadrul proiectului „Home Alone”, proiect administrat de Asociația „Alternative Sociale” în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Iași, Inspectoratul de Poliție Județean Iași și Serviciul de Protecție a Victimelor și Reintegrare Socială de pe lângă Tribunalul Iași.

Finanțarea proiectului este asigurată de Ambasada Olandei la București prin programul Matra-Kap.

Studiu realizat de SC INTROSPEKT SRL

Coordonator cercetare

Dr. Gabriela IRIMESCU

Autori:

Dr. Gabriela IRIMESCU

Drd. Adrian Lucian LUPU

SUMAR

1. Introducere	3
2. Cadrul metodologic	4
3. Profilul familiei	5
3.1. Caracteristici socio-demografice	5
3.2. Factori favorizanți	7
3.3. Responsabilități parentale.....	11
3.4. Efectele fenomenului în plan familial	16
4. Profilul copilului	18
4.1. Caracteristici socio-demografice	18
4.2. Probleme ale copiilor sau „copiii problemă”	19
4.3. Copilul ”singur acasă”	25
5. Sugestii pentru un model teoretic de intervenție	27
6. Concluzii	29

1. INTRODUCERE

Schimbările apărute în România după 1990 în sfera socială și tranziția la economia de piață au determinat apariția de noi elemente, unele dintre ele influențând calitatea vieții și intrând în sfera protecției sociale.

Este bine știut faptul că, pentru acea parte a populației care trăiește în sărăcie, sub nivelul decent de satisfacere a nevoilor, calitatea vieții este în continuă scădere. Sărăcia, din perspectiva funcționării sociale normale presupune „inexistența acelor mijloace care asigură subiectului o participare completă la viața socială, o îndeplinire completă a tuturor rolurilor care îi revin, o participare la activitățile formative minime care îi oferă șanse pentru a se dezvolta prin efort propriu”¹.

Analizii economici au remarcat faptul că, jumătate din săracii României nu sunt dintre exclușii sociali (șomeri, bolnavi cronici, persoane cu dizabilități) sau semiexcluși (pensionari); ei sunt oameni care au slujbe stabile dar atât de prost retribuite încât nu le pot acoperii necesitățile elementare de viață.

Soluția găsită, de către o parte a populației sărace, în vederea creșterii calității vieții este găsirea și ocuparea unui loc de muncă pe piață externă a forței de muncă. Interesul ridicat al românilor de a pleca din țară (chiar pentru o perioadă scurtă de timp) și de a-și găsi un loc de muncă în afara granițelor țării este întărit și de datele statistice. Astfel, raportul de activitate pentru anul 2005, Oficiul pentru Migrația Forței de Muncă, arată faptul că, numărul total de muncitori mediați de această instituție a fost de 42.758, din care 20.246 bărbați și 22.512 femei, cu vârste cuprinse între 18-25 ani 8.439, între 26-35 ani 20.097, între 36 – 45 ani, 11.552 și peste 45 de ani 2.670, iar din totalul mai sus menționat un număr de 5.675 proveneau din nord-estul țării.

Plecarea unuia sau a ambilor părinți dintr-o familie, la muncă în străinătate, se creionează ca un fenomen social. Observăm acest lucru în jurul nostru, în familiile noastre sau la cei de lângă noi, în mediul în care lucrăm sau în vecinătate, iar această opțiune este prezentată, de cele mai multe ori, ca o alternativă foarte facilă de rezolvare a problemelor financiare, iar intenția inițial bună de a schimba situația economică a familiei, ajunge să aibă în timp efecte asupra familie și copiilor. Ce anume determină membrii familia pentru a lua această decizie, cum influențează ea mediul familial, cum percepe copilul schimbările din structura familiei și cum îl influențează aceste schimbări sunt doar o parte din întrebările la care dorim să răspundem prin acest studiu.

Parte a proiectului „Home Alone”, al Asociației „Alternative Sociale”, studiul de față are caracter preliminar, explorator și aduce în atenție această temă recent apărută în câmpul social românesc, și în domeniul protecției copilului și familiei în mod special, a separării copilului/ copiilor de unul sau ambii părinți ca efect al migrației externe, al plecării părinților la muncă în străinătate.

¹ Ferreol, G. „Aspecte psihosociale ale sărăciei”, Ed. Polirom, Iași 1999, p.232

2. CADRUL METODOLOGIC

Investigația sociologică a fost realizată atât din perspectivă cantitativă cât și calitativă urmărind, pe cât posibil, unitatea și complementaritatea abordărilor, iar maniera de prezentare a rezultatelor îmbină și ea datele statistice, cantitative cu fragmente din interviurile luate profesioniștilor implicați în domeniul protecției copilului.

Demersul științific a constat în:

- realizarea unei anchete sociologice pe baza de chestionar pe un eșantion bistadial stratificat format din elevi cu vârsta cuprinsă între 10 și 19 ani, din mediul urban (Iași) și rural (Răducăneni);
- realizarea a două focus-grupuri cu specialiști din domeniul protecției copilului din cele două localități;
- realizarea de interviuri cu specialiști din domeniul protecției copilului.

Scopul demersului științific a constat în identificarea următoarelor aspecte și/sau tendințe:

- creionarea unui profil al familiei în care plecarea părinților la muncă în străinătate apare cu cea mai mare frecvență;
- identificarea factorilor favorizați plecării părinților la muncă în străinătate;
- modul în care copilul/ copiii percep plecarea părinților la muncă în străinătate;
- efectele migrației externe asupra mediului familial, și a copilului rămas acasă, în mod particular;
- identificarea noilor tendințe în rezolvarea și prevenirea cazurilor de protecție socială a copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate.

Culegerea datelor a fost realizată în două etape:

1. Identificarea elevilor care au părinți plecați la muncă în străinătate prin aplicarea unui chestionar de selecție în 95% din școlile și liceele din municipiul Iași. În urma acestei etape 4156 elevi cu vârsta cuprinsă între 10 și 19 ani au declarat că cel puțin un membru din familiile din care provin este plecat la muncă în străinătate;
2. Construirea unui eșantion bistadial stratificat plecând de la o populație totală de 4156 elevi. În eșantion au fost incluși elevi din localitatea Răducăneni. Volumul eșantionului este de 734 elevi.

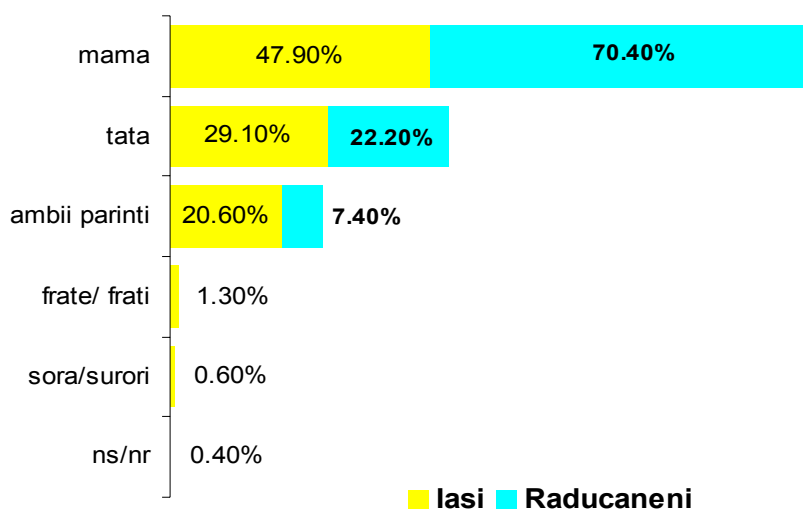
Rezultatele sunt reprezentative pentru populația școlară din municipiul Iași cu o marjă de eroare de $\pm 3\%$.

3. PROFILUL FAMILIEI

În realizarea profilului familiei elementele cadru pe care am încercat să le identificăm au fost: care dintre părinți părăsește mediul familial și optează pentru a pleca la muncă în străinătate, durata plecării, motivele care stau la baza acestei decizii și importanța lor, ca și efectele resimțite în plan familial (aspecte pozitive și negative); grupându-le în patru domenii de prezentare: caracteristici socio-demografice, factori favorizanți, responsabilități parentale și consecințe.

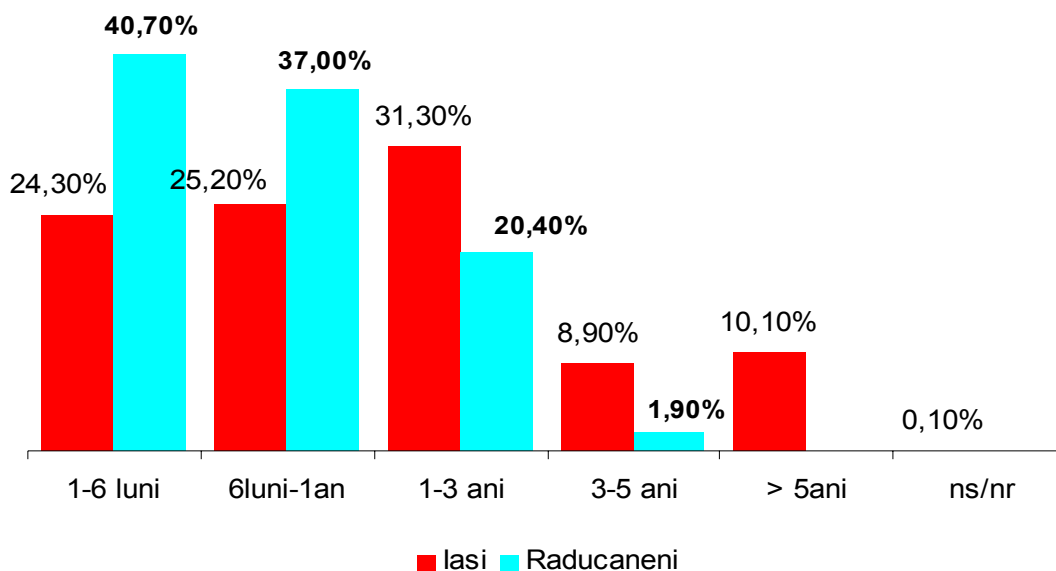
3.1. Caracteristici socio-demografice

În cele mai multe dintre situații, părintele care optează pentru a pleca din mediul familial și a munci în străinătate, este mama, indiferent dacă vorbim de mediul rural (70,4%) sau urban (47,9%), în timp ce tații din mediul urban sunt plecați în proporție de (29,1%), iar cei din mediul rural într-o proporție asemănătoare.

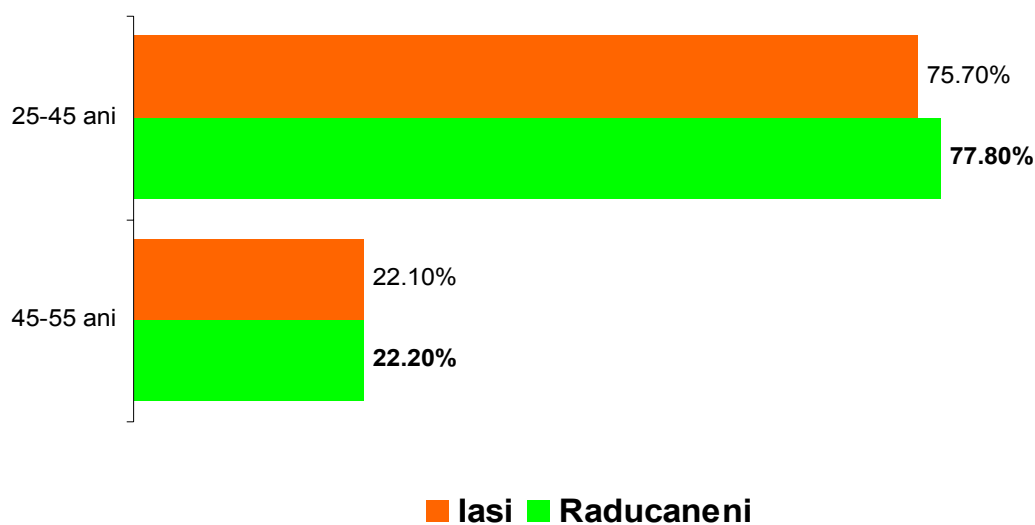
Numărul ambilor părinți care optează pentru a pleca la muncă în străinătate este semnificativ mai mare pentru părinții din mediul urban (20,6%), față de cei din mediul rural (7,4%), iar timpul petrecut la muncă în străinătate crește dacă sunt plecați ambii părinți.

La momentul măsurării valori semnificative apar la durate ale absenței părinților din cadrul familiei pentru intervalele 1 – 6 luni (40,7%) și 6 luni – 1 an (37,0%) în mediul rural. Tendințele respective pot constitui obiectul analizei la o măsurare ulterioară în cazul în care valorile vor crește.

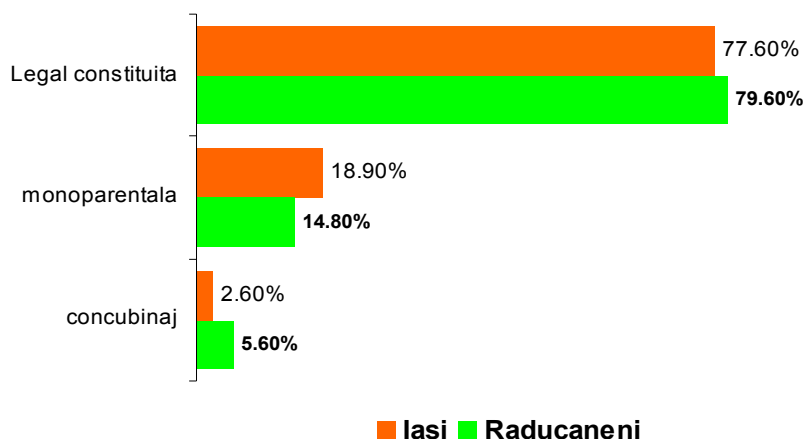

Pentru mediul urban valori semnificative prezintă intervalele 1 – 3 ani (31,30%) și cel care semnaleză o durată mai mare de 5 ani (10,10%). Cu cât durata absenței este mai mare și, în același timp, mai reprezentativă pentru categoria de populație supusă investigației, cu atât efectele vor fi mai „profunde“ (a se vedea 3.3. și 3.4).

Părinții care optează pentru a pleca la muncă în străinătate, indiferent de mediul de proveniență, rural sau urban, au vârsta cuprinsă între 25 și 45 ani,

formând o familie legal constituită și au un număr de doi, trei copii, copilul chestionat fiind, de regulă, primul născut.

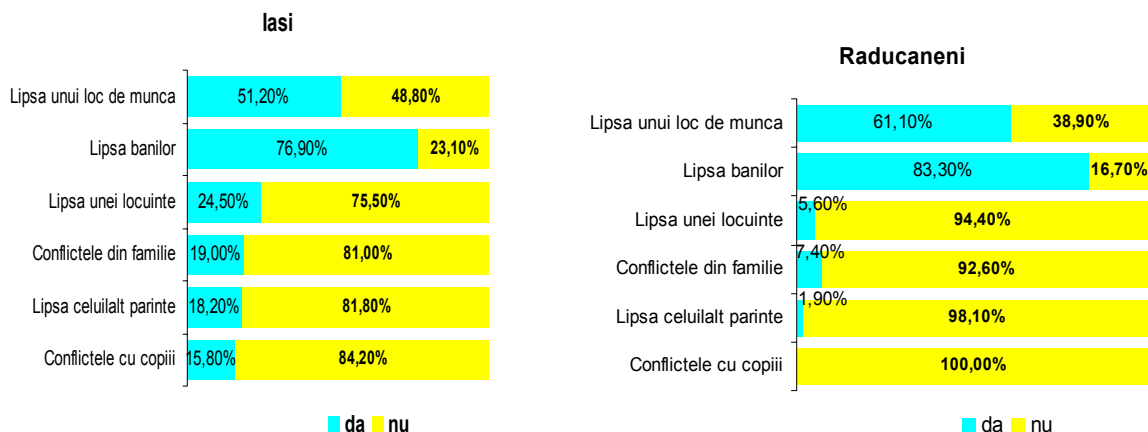

Plecarea la muncă în străinătate pare să fie influențată și de sexul și vârsta copilului. Astfel, decizia de a pleca la muncă în străinătate pentru ambii părinți este mai frecventă în familiile în care sunt fete ce urmează cursurile liceale (68,2%) față de familiile unde sunt băieți care urmează aceleași cursuri (31,8%), proporția păstrându-se și pentru copiii care urmează cursurile învățământului general (66,7%) fete și (33,3 %) băieți.

În situația în care doar mama este plecată, în familiile respective întâlnim fete în proporție de (52%) și (48%) băieți, elevi ai învățământului general și (64,5 %) fete și (35,5 %) băieți elevi care urmează studiile liceale.

3.2. Factori favorizanți

Din punctul de vedere al populației investigate, factorul economic este factor favorizant al migrației externe. Copiii percep și acceptă lipsa banilor, ca și lipsa unui loc de muncă al părinților ca principalul motiv ce a determinat plecarea pentru o perioadă de timp la muncă în străinătate.

Factorii care au determinat plecarea părinților la muncă în străinătate pot fi grupate în două categorii: economici și sociali – cu referire directă la mediul familial. Aprecierile făcute de respondenții din mediul urban, atât cei cu studii generale, cât și cei cu studii liceale, indică faptul că semnificativi sunt factorii economici: lipsa unui loc de muncă (51,20%), lipsa banilor (76,90%).

Putem face o asociere între faptul că lipsa unui loc de muncă constituie un motiv important pentru a pleca în străinătate și aspectele pozitive ale migrației enunțate de respondenți: (49,10%) consideră că banii reprezintă un aspect pozitiv al plecării părinților. De asemenea, mai sunt amintite aspecte precum creșterea nivelului de trai (13,4%) și un loc de muncă mai bun pentru părinți (5,1%). În ceea ce privește lipsa banilor ca motiv principal, tendințele sunt asemănătoare, menționându-se ca aspecte pozitive banii – 50,5% și, respectiv, creșterea nivelului de trai – 13,7%.

De asemenea, lipsa unui loc de muncă reprezintă un motiv important pentru a pleca în străinătate în familiile unde sunt 2 sau 3 copii. Se înregistrează o tendință crescătoare în funcție de numărul copiilor dintr-o familie : un singur copil – 22,0%, doi copii – 29,4% și trei copii – 33,4%. Același model se remarcă și în cazul în care lipsa banilor este evocată ca principal motiv pentru a pleca în străinătate.

Asocierea între studiile respondenților sau vârsta părinților și aprecierea ca determinantă pentru migrație a lipsei locului de muncă nu prezintă valori semnificative.

În ceea ce privește mediul rural, observăm că există câteva diferențe între modelul specific mediului urban și cel caracteristic mediului rural prezentat sintetic în graficul de mai sus: gândindu-ne la factorii economici, lipsa unei locuințe nu mai reprezintă un motiv atât de important în mediul rural, în timp ce importanța primilor doi crește.

Participanții la focus-grup recunosc factorii economici ca fiind favorizanți dar nuanțează aducând în discuție pe lângă lipsurile financiare și materiale și imitația socială, sărăcia relativă și exemplele de succes.

„(...) declarativ persoanele care pleacă la muncă în străinătate au venituri foarte mici(...) în realitate, dacă te interesezi de acest subiect, vei vedea că plecarea implică anumite costuri (...)” (jurist)

„persoanele care optează pentru a pleca la muncă în străinătate nu trăiesc în mizerie, în sărăcie absolută (...) putem considera că ei au un venit, dar doresc mai mult (...) putem vorbi în cazul acesta de sărăcie relativă (...)” (sociolog)

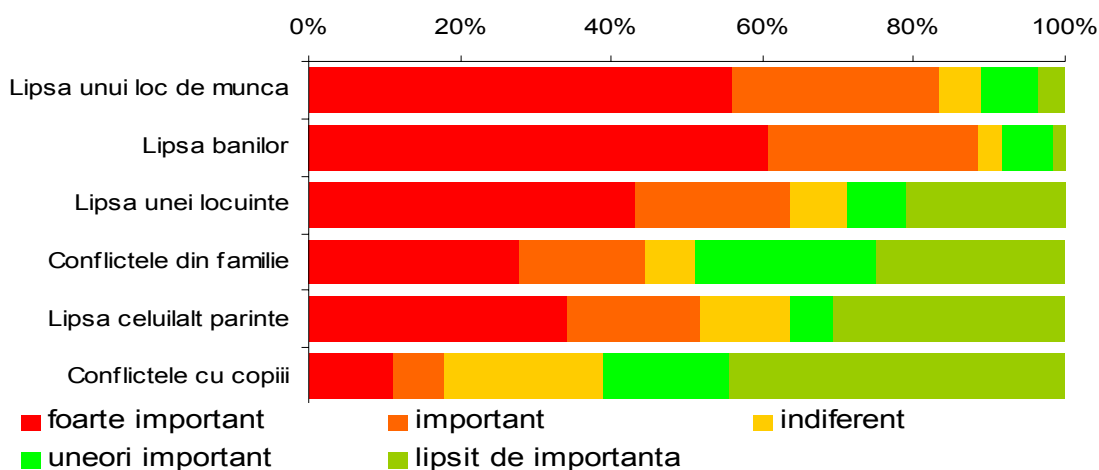
„La beneficiarii de ajutor social nu se pune problema plecării la muncă în străinătate, ei abia reușesc să trăiască aici. Beneficiarii de ajutor social sunt o altă categorie de persoane, ei nu au nici un venit, sunt marginalizați, stau în ghetouri sunt consumatori de

alcool și sunt diferiți de cei cu venituri mici. Din rândul persoanelor cu venituri mici sunt cei care pleacă la muncă în străinătate.” (asistent social)

„un alt motiv este exemplul dat de ceilalți (...) plecarea la muncă în străinătate apare pentru mulți ca o strategie de succes verificată deja (...) apare imitarea socială” (asistent social)

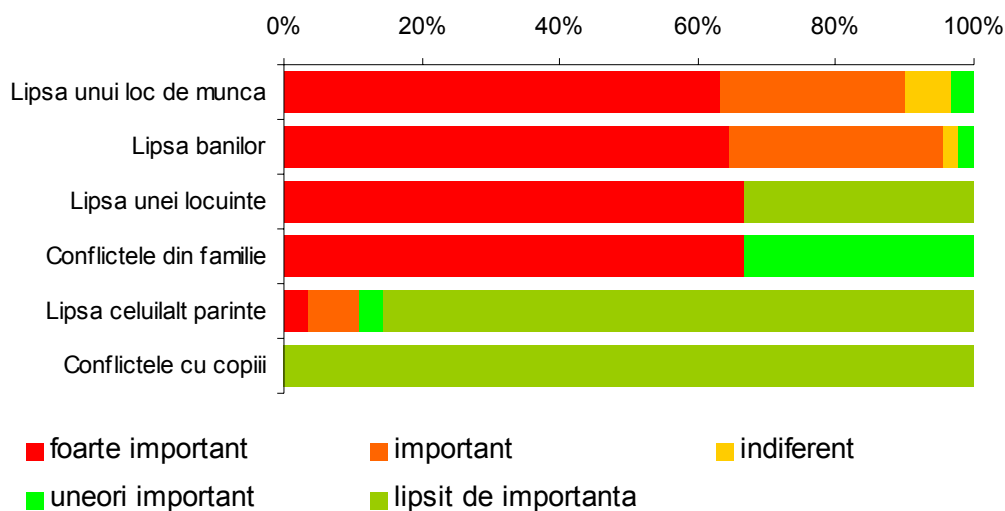
După factorii de natură economică (lipsa banilor, lipsa unui loc de muncă, lipsa unei locuințe) considerați de populația școlară ca fiind de importanță majoră, poziția secundă este ocupată de existența conflictelor în familie, dar și de lipsa celuilalt părinte. Nu trebuie așadar să considerăm ca efecte ale migrației externe sărăcia sau șomajul și să ignorăm modificările prin care trece familia, modificările de structură familială care pot conduce și ele, se pare, la aceeași decizie.

Iasi

Din punctul de vedere al importanței, se pare că populația investigată provenită din mediul rural, nu diferențiază factorii de tip economic de cei de tip conflictual familial, considerându-i pe ambii foarte importanți în luarea deciziei de a pleca la muncă în străinătate.

Raducaneni

Importanța pe care o acordă respondenții factorilor economici ca factori determinanți (inclusiv lipsa unei locuințe) pentru plecarea părinților la muncă în străinătate ca și importanță crescută acordată prezenței unui mediu familial conflictual este sintetic prezentată în graficul de mai sus.

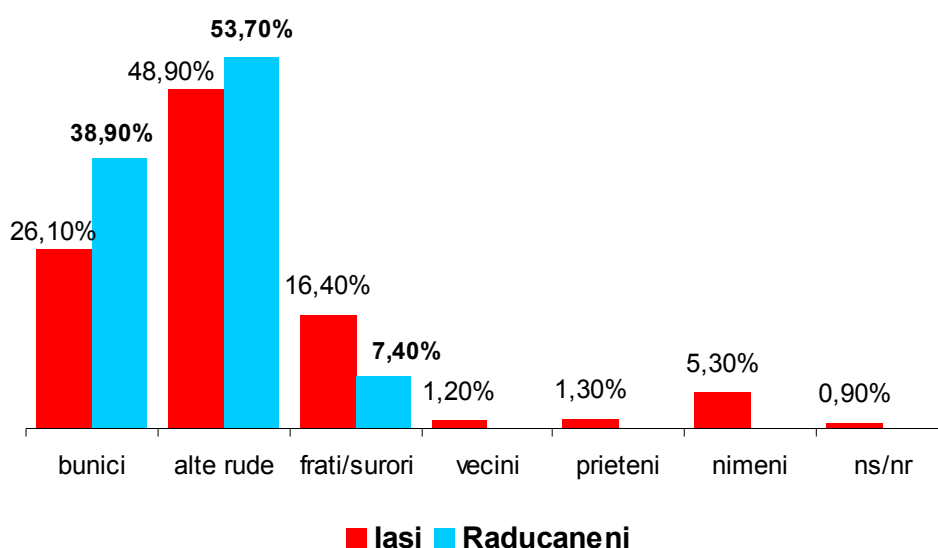
„În cazul în care părinții decid să se despartă, unul plecând la muncă la muncă în străinătate, motivul invocat este cel financiar deși cauzele sunt conflictele familiale pe care încearcă să și le rezolve în aceasta manieră (...) motivul economic nu este singurul motiv, el poate fi doar o acoperire a cauzei reale.” (asistent social)

„problemele în familie erau înainte de plecarea unuia dintre părinți la muncă în străinătate, iar acum au devenit manifeste, și problema divorțului a apărut înainte de plecarea la muncă în străinătate ca și problemele de comunicare.” (asistent social)

Factorii favorizanți economici, ca și cei de tip familial nu acționează în mod cauzal liniar și nici nu sunt independenți unul față de celălalt. Ei sunt în corelați și aparțin unui context social, unui model cultural comunitar.

3.3. Responsabilități parentale

Una dintre responsabilitățile care evidențiază rolul fundamental al familiei în formarea descendenților este protecția. Maniera în care părinții plecați la muncă în străinătate exercită această funcție privește, pe de o parte încredințarea copilului unui membru al familiei lărgite sau unei alte persoane spre creștere și educare, iar pe de altă parte modul în care părintele realizează acest lucru (legal sau nu).

Părinții plecați la muncă în străinătate, atât în mediul urban, cât și în mediul rural, decid să lase copiii în grija unuia dintre membrii familiei lărgite – bunici (26,1%, Iași; 38,9%, Răducăneni) și altor rude (48,9%, Iași; 53,7%, Răducăneni). În mediul urban constatăm un procent semnificativ la copiii care nu sunt încredințați unei persoane de îngrijire (5,3%, Iași) (în studiul de față prin persoană de îngrijire înțelegem persoana adultă căreia părintele i-a lăsat copilul spre creștere și educare în manieră legală sau nu). De asemenea, copiii din mediul urban sunt lăsați în grija fraților/surorilor ceea ce implică supra-încărcare cu sarcini și supra-solicitare de rol (16,4%, Iași).

Durata absenței părinților din mediul familial se încadrează în tendința generală – 1-3 ani – excepție făcând copiii încredințați altor rude decât bunici și care urmează studiile generale (6 luni – 1 an).

Pentru o durată a absenței de 1 – 6 luni constatăm o tendință ascendentă pentru mediul rural (48,3%, Răducăneni față de 26,6%, Iași) în cazul copiilor încredințați altor rude. Aceeași tendință este valabilă și pentru o durată a absenței de 6 luni – 1 an (37,9%, Răducăneni față de 28,1%, Iași).

În ceea ce privește încredințarea în mod legal a copiilor la bunici se înregistrează o diferență între mediile de rezidență: (18,0%, Iași) față de (4,8%, Răducăneni). Aceeași tendință se păstrează și în cazul încredințării la alte rude (8,1%, Iași; 3,4%, Răducăneni).

Iasi	Procente		Răducăneni
da	10,0%	3,7%	da
nu	60,0%	74,1%	nu
nu stiu	28,6%	22,2%	nu stiu
ns/nr	1,5%		
Total	100,0	100,0	Total

Indiferent de mediul de rezidență tendința generală este de a nu încredința în mod legal copiii – doar 3,7% dintre părinții din mediul rural și 10,0% din mediul urban au apelat la serviciile juridice de specialitate.

„Împuternicirea pe care unii părinți le-o acordă (în scris la notariat) de a ridica alocația copilului, de a putea acționa în interesul copilului atunci când situația o impune, nu-i obligă (juridic) de a acorda îngrijire copilului pe termen nelimitat”. (asistent social)

„cei care procedează astfel au aflat despre aceste aspecte de la rețelele lor de sociabilitate și recurg la această variantă doar dacă este foarte util pentru copil, pentru a evita o situație de criză.” (sociolog)

„părinții nu au informații despre acest lucru și lasă copii pur și simplu (...) copiii devenind o problemă pentru familie sau vecinătate.” (jurist)

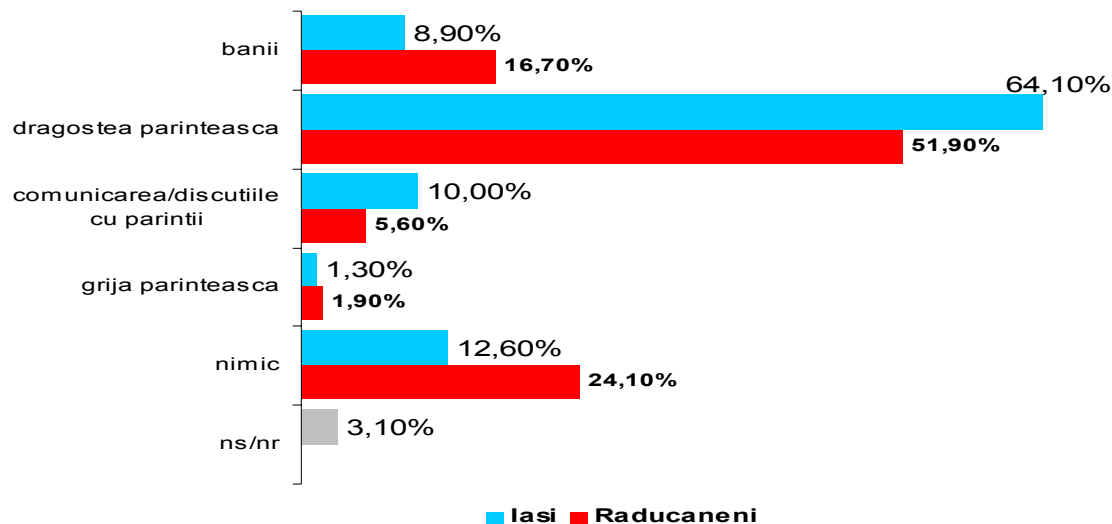
Asigurarea subzistenței

În funcție de durata absenței unui membru al familiei, sau a ambilor și studiile copiilor putem aprecia faptul că nevoile financiare ale copiilor cu studii generale, așa cum arată corespondențele valorice, nu prezintă diferențe semnificative: 1 – 6 luni (13,7%), 1 – 3 ani (13,0%) și 3 – 5 ani (12,9%), în schimb referindu-ne la nevoile financiare pe care le reclamă tinerii cu studii liceale, valorile maxime se asociază cu intervalele 1 – 6 luni (12,9%) și intervalul mai mare de 5 ani (12,5%).

Aspecte pozitive ale plecării parintilor (Iasi)	Procente		Aspecte pozitive ale plecării parintilor (Răducăneni)
bani	47,4%	33,3%	Bani
locuinta/conditii de locuit/dotare	3,1%	13,0%	locuinta/conditii de locuit/dotare
cresterea nivelului de trai	13,0%	14,8%	cresterea nivelului de trai
bani pentru educatie	0,7%	-	lipsa datoriilor
lipsa datoriilor	1,2%	1,9%	diverse bunuri primite/cumparate
diverse bunuri primite/cumparate	4,1%	9,3%	

Mentținerea legăturii de atașament

Ce îți lipsește cel mai mult de când au plecat părinții tăi la munca în străinătate? (alegerea 1)

Durata absenței unui membru al familiei, sau a ambilor, poate fi asociată cu o serie de probleme sau cu neasigurarea unor nevoi ale copilului. În cazul populației investigate cu studii generale putem aprecia faptul că în ceea ce privește *nevoia de afecțiune*, valori semnificative corespund duratelor absenței părinților/lui de 6 luni – 1 an (75,5%), 1 – 3 ani (69,6%) și 3 – 5 ani (77,4%). Pentru elevii cu studii liceale sunt semnificative anumite caracteristici ale asocierii dintre durata absenței părinților și anumite nevoi ale tinerilor. Astfel, nevoia de afecțiune scade odată cu creșterea duratei absenței părinților/lui: 6 luni – 1 an (67,8%), 1 – 3 ani (57,1%), 3 – 5 ani (56,7%) și intervalul mai mare de 5 ani (42,5%) și treptat este înlocuită de nevoia de comunicare cu părinții, fapt reflectat în următoarele asocieri: 6 luni – 1 an (8,9%), 1 – 3 ani (12,0%), 3 – 5 ani (20,0%), iar intervalul mai mare de 5 ani (27,5%).

Referindu-ne la nevoile afective pe care le reclamă copiii lăsați în grija bunicilor se remarcă diferențe între mediile de rezidență: deprivarea afectivă devine manifestă la (71,9%) la copiii din Iași față de (47,6%) la copiii din Răducăneni. Modelul este asemănător și în cazul încredințării copiilor la alte rude (59,9%, Iași; 51,7%, Răducăneni).

De măsura în care este satisfăcută această nevoie depinde calitatea viitoarelor relații sociale cu colegii, cu prietenii, cu propria lui familie.

„ ceea ce le lipsește cel mai mult este lipsa de afecțiune a părintelui plecat (...) inițial adolescentul găsește argumente pentru a explica lipsa părintelui și chiar enunță

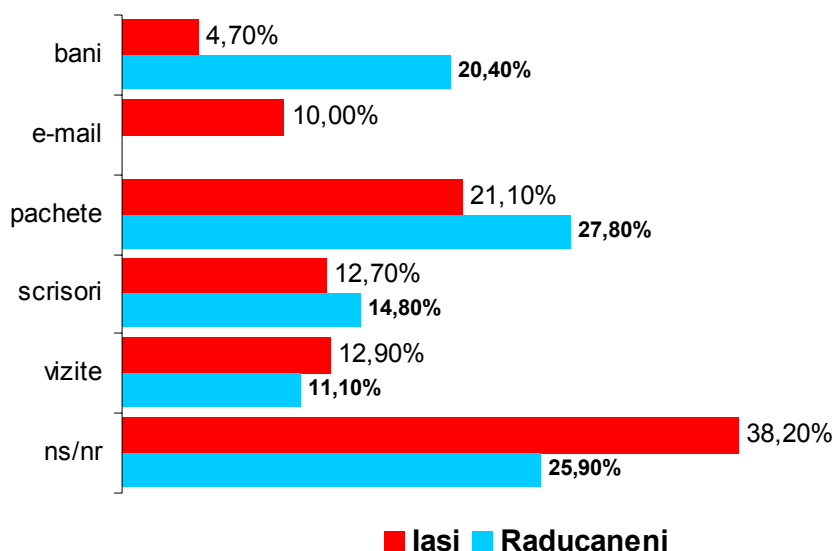
beneficiile pe care el le are (haine, bani), dar dacă discuția continuă, îți spun că ceea ce simt cu adevărat este lipsa părintelui.” (psiholog școlar)

Menținerea legăturii cu copilul rămas în țară

La întrebarea : Cum ai menținut legătura cu părinții/părintele după plecarea acestuia la muncă în străinătate ? – respondenții au afirmat, în marea majoritate a cazurilor, că modalitate preferată este reprezentată de convorbirea telefonică.

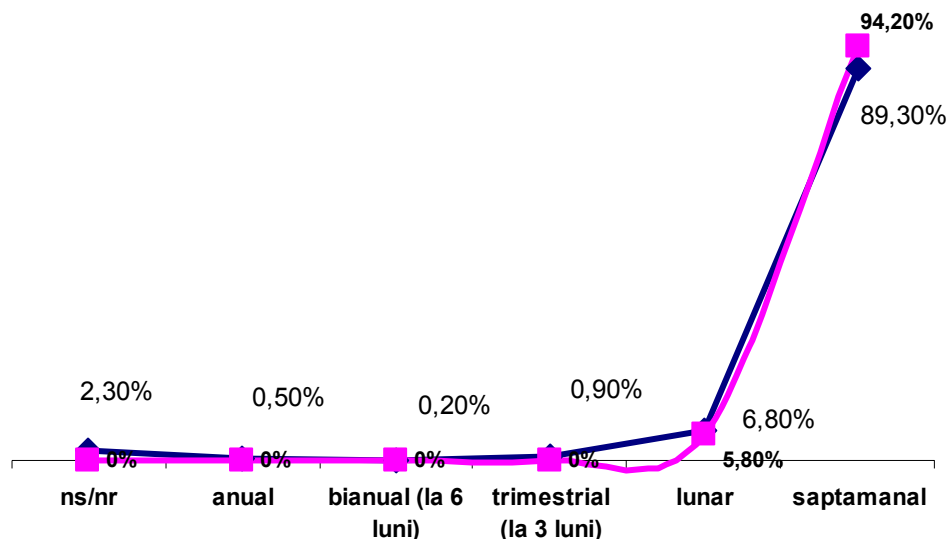
lași	Procente
telefonic	96,2%
scrisori	0,4%
e-mail	0,6%
vizite	0,1%
pachete	0,4%
bani	0,4%
nu am mentinut legatura	0,9%
Ns/nr	0,9%
Total	100,0

Răducăneni	Procente
telefonic	96,3%
ns/nr	3,7%
Total	100,0

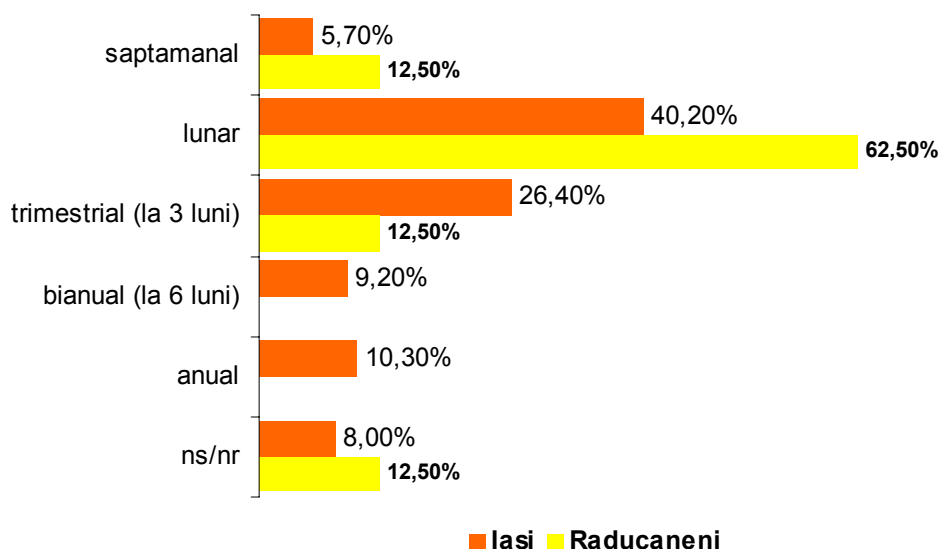

Modalitățile secundare de comunicare diferă de la un mediu rezidențial la altul. Respondenții din mediul rural consideră ca modalitate de comunicare cu părintele simpla

primire a banilor sau/și pachetelor, depersonalizând astfel actul comunicării chiar dacă reclamă într-o măsură semnificativă lipsa acesteia. Slaba informatizare în mediul rural face din e-mail o modalitate de comunicare exclusiv urbană.

Frecvența comunicării diferă de la mediul urban la mediul rural, excepție făcând comunicarea telefonică realizată săptămânal. În ceea ce privește banul ca “mijloc de comunicare” frecvența cea mai mare este întâlnită în mediul rural (lunar – 81,8%, urban 53,1%). Elevii din Iași primesc pachete de la membrii familiei plecați la muncă în străinătate lunar (49,3%), în timp ce elevii din Răducăneni, trimestrial (18,2%). Dacă în mediul rural este încă preferată scrisoarea (62,5% - lunar), în mediul urban este utilizată cu frecvență săptămânală scrisoarea electronică (75% - Iași).

3.4. Efectele fenomenului în plan familial

Aspecte pozitive ale plecării parinților: (1)	Procente
Bani	47,4%
locuința/condiții de locuit/dotare	3,1%
libertate mai mare	4,5%
creșterea nivelului de trai	13,0%
loc de muncă mai bun (pentru părinți)	3,4%
bani pentru educație	0,7%
"viața pe cont propriu"	0,9%
lipsa datoriilor	1,2%
nici un aspect pozitiv	0,4%
diverse bunuri primite/cumparate	4,1%
"un viitor mai bun"	2,3%
vizite în străinătate	1,5%
alte aspecte	3,7%
diminuarea (lipsa) conflictelor în familie	1,8%
ns/nr	12,0%
Total	100,0

Aspecte pozitive ale plecării parinților: (1)	Procente
bani	33,3%
locuința/condiții de locuit/dotare	13,0%
creșterea nivelului de trai	14,8%
loc de muncă mai bun (pentru părinți)	5,6%
"viața pe cont propriu"	1,9%
lipsa datoriilor	1,9%
nici un aspect pozitiv	1,9%
diverse bunuri primite/cumparate	9,3%
"un viitor mai bun"	3,7%
alte aspecte	11,1%
diminuarea (lipsa) conflictelor în familie	1,9%
ns/nr	1,9%
Total	100,0%

Pentru ambele medii de rezidență aspectele pozitive care primează sunt de natură materială, justificându-se astfel scopul declarativ al plecării la muncă în străinătate. Rămân însă neacoperite nevoile de bună relaționare, menținându-se pattern-ul conflictual identificat. De asemenea, doar pentru mediul urban respondenții identifică noi aspecte: bani pentru educație (semnalat doar de copiii singuri la părinți) și libertatea mai mare semnalată, în special, de elevele care frecventează studiile liceale (61,1%).

În ceea ce privește criteriul vârstă putem menționa faptul că aspectele pozitive semnalate sub forma câștigurilor materiale (bani, bunuri, dotarea locuinței etc.), indiferent de mediul de rezidență și de nivelul de școlarizare apar la intervalul de vârstă 14 – 16 ani.

Indiferent de forma în care apare menționat aspectul pozitiv se constată o diferențiere în funcție de sex: fetele apreciază banii, lipsa datoriilor, bunurile primite sau cumparate, creșterea nivelului de trai ca pe o asigurare a unui "viitor mai bun". Apare o singură excepție la băieții care urmează studiile generale din mediul urban care apreciază libertatea.

Din analiza informațiilor în urma realizării focus – grup-urilor au fost identificate următoarele aspecte pozitive ale plecării părinților la muncă în străinătate:

- creșterea nivelului de trai

„reuşesc să-și îmbunătățească situația financiară” (asistent social)

- modificarea structurii familiale

„problemele familiale nu apar spontan după plecarea la muncă în străinătate, ele apar la familiile în care aceste probleme existau înaintea plecării” (psiholog școlar)

„separarea de familie pe o perioada de 2, 3 ani determină o ruptură la nivel familial (...) plecarea atrage după sine separarea, intrarea într-o altă relație, divorțul (...)” (profesor)

„efectele apar în familie și în funcție de gradul de funcționare a familiei înainte de plecarea în străinătate. Dacă familia era una disfuncțională înainte de plecarea la muncă în străinătate poate să apară disoluția familiei” (asistent social)

„părinții găsesc strategii pentru a gestiona schimbările de structură din familie” (psiholog)

- schimbări în exercitarea rolurilor (supraîncărcarea de rol, inversarea de rol)

„în cazul copiilor la care sunt plecați ambii părinți apare preluarea rolului parental de către copilul mai mare; fratele mai mare care trebuie să-și îngrijească frații mai mici, el neglijând școala sau alte activități ce contribuie la formarea lui” (sociolog)

- schimb cultural

„părinții care se întorc nu se întorc doar cu bani, ei se întorc cu o altă mentalitate, părinții i-au contact cu o cultură nouă, care are influență asupra culturii familiale. Ei se întorc cu bani și cu un alt mod de a privi viața, de a privi relația cu copiii lui, perspectiva școlară a copilului, profesia copilului lui” (sociolog)

„cei care au fost plecați au venit îmbogățiți, nu neapărat material, ei au adus o altă mentalitate, o altă cultură, au cunoscut un alt model social. Efectele se observă și asupra copilului, asupra personalității copilului cu efecte în special asupra disciplinei muncii.” (psiholog școlar)

„ (...)vizită la părinții din străinătate și atunci ei într-adevăr beneficiază de acest schimb cultural. Este o șansă pe care în alte condiții nu ar fi avut-o” (jurist)

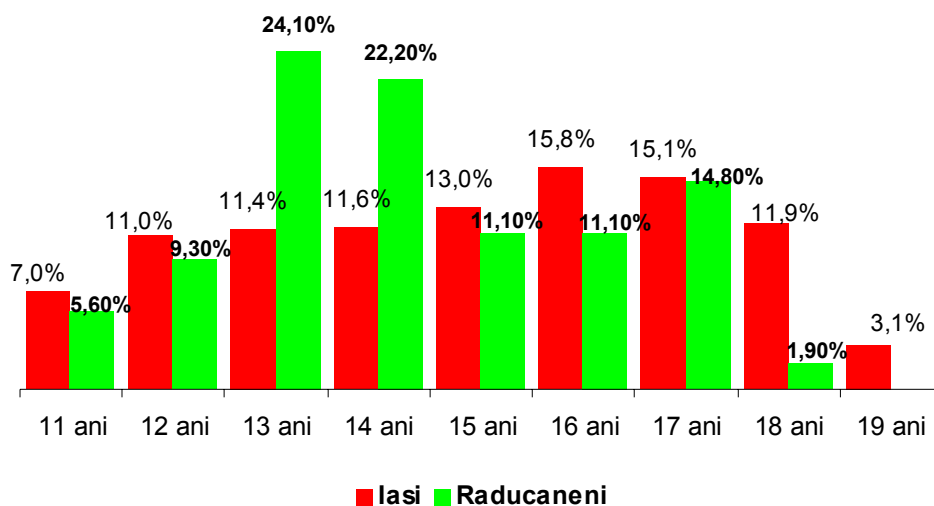
- model de viitor (?)

„preluarea acestui model familial de către descendenți (...) imitarea noului stil familial” (sociolog)

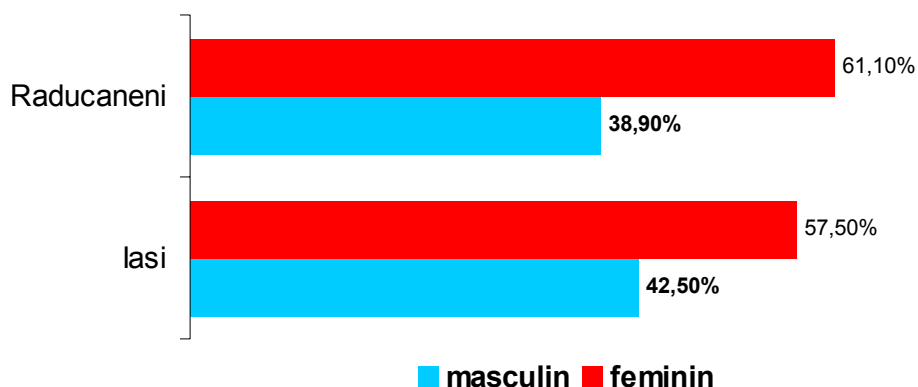
4. Profilul copilului

4.1. Caracteristici socio-demografice

Din populația investigată, plecarea părinților la muncă în străinătate este cel mai frecvent întâlnită în familiile ai căror copii au vârsta cuprinsă între 13 - 14 ani (mediul rural) și 16-18 ani (mediul urban). În ceea ce privește sexul respondenților, atât în mediul rural, cât și în mediul urban, constatăm o frecvență ridicată la populația de sex feminin.

Sexul copilului

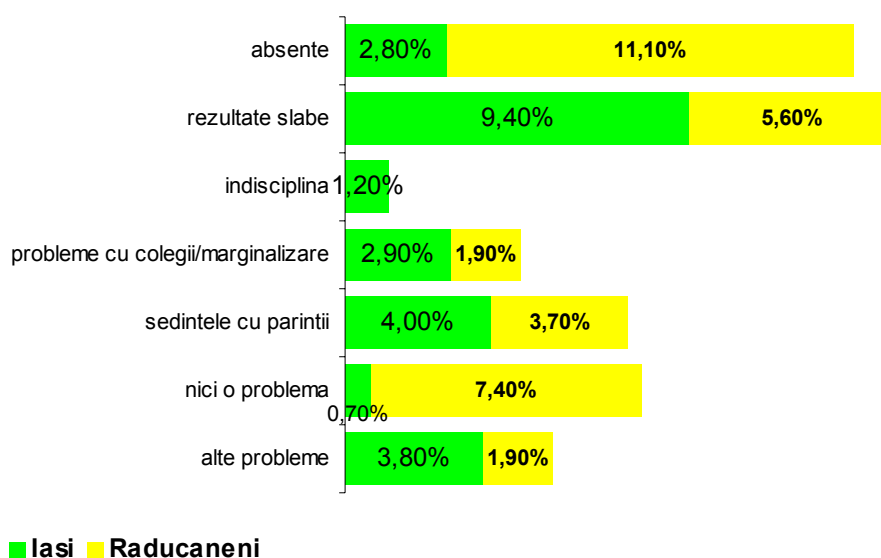

O altă caracteristică a copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate este și rangul nașterii, caracteristică importantă privind analiza atât a factorilor favorizanți, cât și a problemelor semnalate după plecarea părinților la muncă în străinătate.

Iasi	Procente	Raducaneni	Procente
1	53,1%	1	50,0%
2	31,0%	2	22,2%
3	11,0%	3	14,8%
4	2,6%	4	9,3%
5	1,5%	5	3,7%
6	0,3%	Total	100,0
7	0,1%		
9	0,1%		
10	0,1%		
Total	100,0		

4.2. Probleme ale copiilor sau „copiii problemă”

După plecarea mamei sau a ambilor părinți la muncă în străinătate, pe fondul unei privări afective și a lipsei de supraveghere din partea părintelui, copiii se confruntă cu o serie de probleme de mai mare sau mai mică importanță în mediul școlar, în grupul de prieteni, în comunitate. Care sunt aceste probleme, cum le percep copiii și resursele pe care le activează în vederea rezolvării problemelor?

Principalele probleme identificate în mediul școlar se referă la modul de relaționare cu colegii și, în special, la modul de îndeplinire a cerințelor didactice. Așa cum arată graficul de mai sus, absenteismul și indisciplina (ca forme ale devianței școlare) ating cote mai

ridicate în mediul rural decât în urban, în timp ce rezultatele școlare slabe sunt în proporție mai mare în mediul urban. De asemenea, cu o frecvență mai mare în mediul urban apar conflictele cu colegii și tendința de marginalizare.

În funcție de sexul respondenților nu sunt semnificative valorile înregistrate la neîndeplinirea cerințelor didactice, apărând diferențe doar la marginalizarea în grupul de egali caracteristică fetelor (40,0%, masculin, 60,0%, feminin) și indisciplină (masculin, 87,5%, feminin, 12,5% - lași), ca aparținând băieților. Pentru indisciplină se păstrează tendința menționată anterior indiferent de studiile subiecților, în timp ce tendința de marginalizare în grupul de elevi este mai mare doar pentru băieții ce frecventează cursurile școlii generale (77,8%, masculin, 22,2%, feminin), aceleași tendințe fiind valabile și în funcție de numărul de frați.

Dacă valorile care reflectă absenteismul sunt direct proporționale cu rangul nașterii (rang 1 – 36,8%, rang 2 – 42,1%), valorile caracteristice pentru rezultatele școlare sunt invers proporționale (rang 1 – 67,2%, rang 2 – 23,4%). Proporționalitate inversă în funcție de rangul nașterii se menține și în cazul problemelor cu colegii/marginalizare (rang 1 – 35,0%, rang 2 – 30,0%).

De asemenea, indiferent de mediul de proveniență sau studiile subiecților absenteismul și rezultatele școlare slabe sunt semnalate într-o proporție mai mare în familiile legal constituite, în timp ce actele de indisciplină sunt mai frecvente la copiii proveniți din familiile monoparentale.

În ceea ce privește vârsta părinților, valori crescute în semnalarea absențelor, rezultatelor slabe și a indisciplinei întâlnim la intervalul de vârstă 25 – 45 de ani;

Indiferent de nivelul studiilor, la subiecții lăsați în grija bunicilor sau la alte rude se înregistrează valori mai mari pentru absențe și rezultate școlare slabe în mediul rural decât în mediul urban.

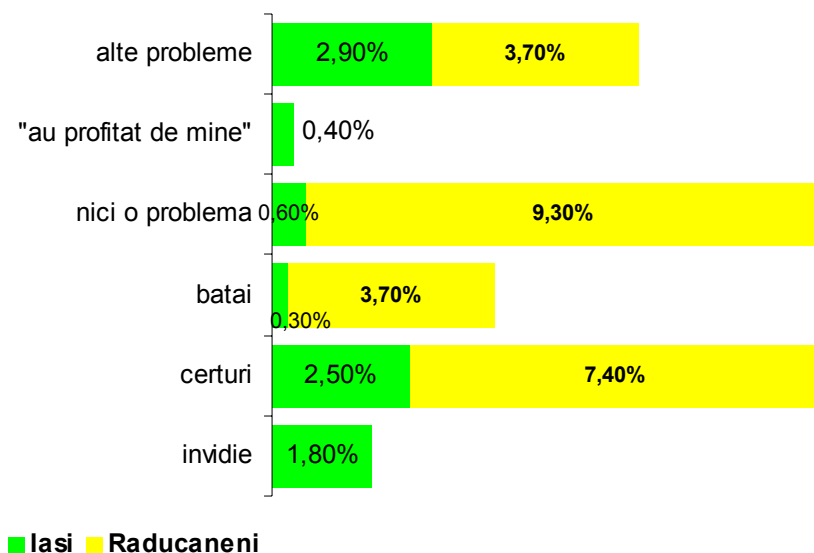
În cazul populației investigate cu studii generale putem aprecia următoarele: faptul că problemele copiilor cu studii generale pot fi asociate cu durata absenței părinților. Acest aspect va fi dezvoltat la nivelul principalelor instanțe socializatoare, însă putem exemplifica stabilind o legătură între durata absenței și rezultatele slabe obținute la școală. Dacă la o durată de 1 – 6 luni, (5,3%) dintre respondenți menționau rezultate slabe la școală, valorile sunt mai ridicate pentru intervalele 6 luni – 1 an (14,7%), 1 – 3 ani (13,0%) și, respectiv, intervalul mai mare de 5 ani (13,3%).

„Absenteismul și abandonul școlar datorate lipsei de supraveghere a părinților sunt primele efecte vizibile” (profesor)

„Copiilor care au părinții plecați în străinătate să nu li se reproșeze acest aspect, așa cum se mai întâmplă (...)li se reproșează copiilor că nu contribuie la fondul clasei, de

exemplu, deși au mama plecată în străinătate. Apar etichetările, copiii se simt acuzați de decizia pe care a luat-o părintele pentru a pleca la muncă în străinătate.” (psiholog școlar)

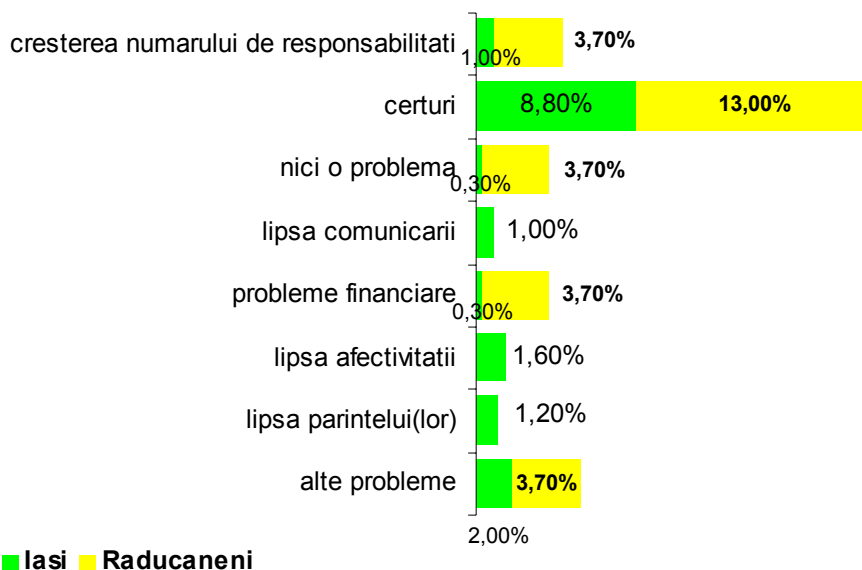
La nivelul grupului de prieteni, în funcție de mediul de proveniență, putem face următoarele considerații: în mediul rural au fost semnalate cu o frecvență mai mare formele de violență fizică și verbală, în timp ce în mediul urban violența îmbracă forme mai rafinate și greu cuantificabile. La alte probleme semnalate de subiecți se încadrează schimbarea anturajului, a grupului de prieteni precum și a modului în care sunt percepuți (schimbarea statutului financiar – *acum am bani*).

„Inițial copilul se autoizolează, apare apoi scăderea randamentului școlar și apoi schimbarea anturajului, a grupului de prieteni.” (psiholog școlar)

„(...) frustrarea copiilor cu posibilități mai reduse se resimte, și au început să apară cazuri prin care adolescenții care primesc bani de la părinți și care epatează cu sumele primite sunt deposedați prin furt de acești bani de către colegii de școală, iar ei consideră că nu este corect ca adolescent să ai o suma așa mare de bani” (jurist)

La fel ca în cazul grupului de prieteni și în cadrul familiei se remarcă forme ale agresivității verbale pe fondul privării afective indiferent de mediul de proveniență al respondenților, cu mențiunea că nu este semnalată violența fizică. În mediul rural se constată atât o creștere a numărului de responsabilități, cât și valorile ridicate care indică probleme financiare.

Indiferent de mediul de rezidență și studiile subiecților violența verbală este menținută la valori ridicate și specifică fetelor (26,7%, masculin, 73,3%, feminin – Iași; 100%, feminin - Răducăneni). Putem afirma că violența este susținută de privarea afectivă acut reclamată de subiecți, indiferent de studiile acestora, identificată inițial în familia de origine și regăsită apoi în relația cu prietenii, colegii de școală și persoana de îngrijire.

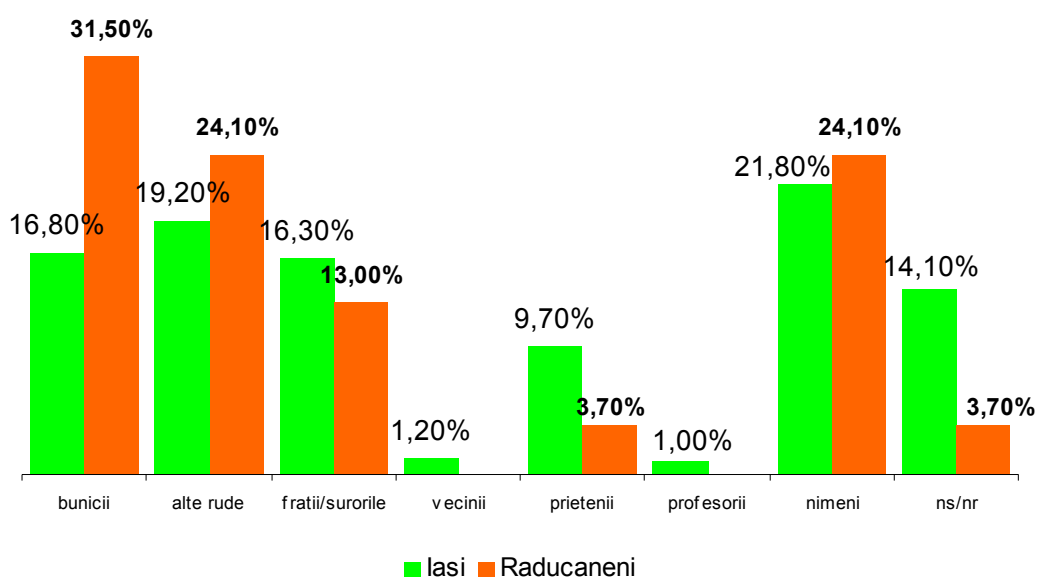
În mediul urban se remarcă o creștere a valorilor care semnalează existența problemelor (creșterea numărului de responsabilități, certuri și lipsa afectivității) direct proporțională cu creșterea numărului de frați în familia respectivă. De asemenea, în special, pentru elevii din învățământul liceal lipsa comunicării este semnalată ca problemă – 42,9%;

Valabile pentru ambele medii de rezidență și pentru elevele care frecventează studiile liceale sunt procente ridicate în ceea ce privește creșterea numărului de responsabilități și, implicit, preluarea rolului patern în situația în care ambii părinți sunt plecați iar copilul nu este plasat unei persoane de îngrijire (5,3%) și supra-solicitarea de rol prin preluarea unui segment din rolul matern (am menționat deja că mamele reprezintă proporția cea mai mare a părinților plecați la muncă în străinătate – 70,4%, Răducăneni; 47,9%, Iași). Modelul descris mai sus este valabil și în funcție de tipul familiei de origine și vârsta părinților.

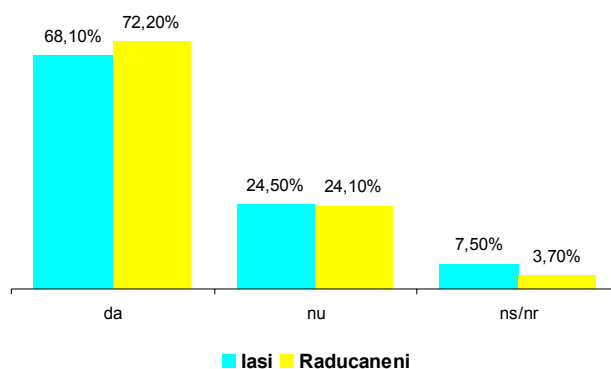
„din cazurile pe care eu le-am întâlnit în școală, mamele sunt plecate, iar tații rămași cu copiii nu exercită rolul afectiv, ei fiind doar aducători de venit.” (profesor)

„ (...) familia nu rămâne totuși indiferentă la apariția problemelor. Pe parcursul procesului penal, de cele mai multe ori părinții revin acasă, stau până se rezolvă problema și apoi pleacă, unii chiar renunță să mai plece (...) s-a ajuns la un punct culminant, mai rău de atât nu poate face copilul acela (...) părinții aleg atunci între o situație financiară așa cum au visat-o sau binele copilului.” (jurist)

În rezolvarea problemelor cu care se confruntă populația investigată poate activa două categorii de resurse: umane (părintele plecat la muncă în străinătate și/sau persoana de îngrijire) și instituționale (servicii sociale). În funcție de mediul de rezidență se înregistrează o frecvență crescută în ceea ce privește implicarea bunicii sau a persoanei de îngrijire în rezolvarea problemelor, însă și o frecvență ridicată a situațiilor în care subiecții nu pot activa resurse.

Indiferent de tipul problemei semnalate de către copil se remarcă implicarea părintelui/părinților plecați la muncă în străinătate în rezolvarea acesteia. În ceea ce privește maniera de soluționare a problemelor, sprijinul moral este semnalat în cea mai mare proporție indiferent de mediul de rezidență. Sprijinul moral (sfaturi) și discuțiile cu persoanele implicate în rezolvarea problemei se realizează, de regulă, prin convorbiri telefonice.

Modalități de ajutor semnalate de populația investigată:

lași	Procente		Răducăneni
ajutor material (diverse bunuri)	0,4%	-	ajutor material (diverse bunuri)
a venit acasa si a rezolvat problema	0,6%	-	a venit acasa si a rezolvat problema
manifestarea interesului	1,6%	5,6%	manifestarea interesului
alte modalitati	2,0%	1,9%	alte modalitati
discutii cu persoanele implicate in rezolvarea problemei	6,1%	1,9%	discutii cu persoanele implicate in rezolvarea problemei
ajutor financiar	9,7%	1,9%	ajutor financiar
sprijin moral (sfaturi)	24,5%	29,6%	sprijin moral (sfaturi)
ns/nr	55,1%	59,3%	ns/nr
Total	100,0		Total

Servicii sociale

Indiferent de mediul de rezidență sau durata medie a absenței părinților din mediul familial, accesarea serviciilor sociale de către persoana de îngrijire (1,3% - Iași; 1,9% - Răducăneni) sau copil (1,6 – Iași; 1,9% - Răducăneni) se realizează într-o proporție foarte mică. Putem deduce de aici că, fie familia a găsit strategii de subzistență și nu este nevoită să apeleze la serviciile sociale, fie persoana de îngrijire nu este informată în legătură cu tipurile de servicii sociale existente în comunitate.

„efectele asupra copilului se simt atunci când familia lărgită nu mai reprezintă un sprijin pentru acel copil, fie în cazul în care părintele plecat la muncă în străinătate a promis un sprijin financiar aceluia căruia le-a încredințat copilul și nu respectă această promisiune. Efectele sunt mai complexe, se poate vorbi de pierderea legăturii copilului cu propria familie, rămânerea în sistemul de protecție a copilului din lipsa unei alte alternative familiale viabile (...) situația juridică a copilului devine neclară, nu se poate începe procedura de adopție și nici de decădere din drepturile părintești, este complicat. Pe de altă parte, am avut și situații în care la întoarcerea din străinătate, pe baza unei anumite sume de bani strânse acolo au solicitat reintegrarea copilului în familie, dar sunt situații foarte rare.” (asistent social)

4.4. Copilul „singur acasă”

În relatările copiilor despre această experiență apar frecvent termeni care caracterizează modul în care ei percep plecarea părintelui/părinților la muncă în străinătate: *singurătate, dor, libertate, grijă, distracție, probleme, responsabilități, nimic.*

Abandon (?)

„Atât timp cât familia, în forma în care rămâne, găsește strategii de supraviețuire, astfel încât copilul să nu ajungă din punct de vedere al sănătății fizice, psihice, emoționale la risc (...) el nu poate fi considerat abandonat, există un grup, un grup primar, de referință(...) el nu este abandonat.” (sociolog)

● *Eram constienta ca imediat dupa ce parintii mei vor pleca nimic nu va mai fi la fel, inasa toate acestea stiu ca ei le fac pentru mine. Pastram legatura. Zilnic vorbim la telefon iar relatiile sunt la fel de stranse.*

● *Viata mea e trista pentru ca ii simt lipsa mamei, dar am parte de dragostea bunicilor care sunt ca niste parinti*

„Copilul are identitate, știe cine este, doar este deprivat afectiv o perioadă de timp, mai mare sau mai mică, dar nu este abandonat.” (asistent social)

● *Durere, suferinta, tristete dar si aspecte negative ce nu pot fi completate de cele pozitive. Nu banii aduc fericirea. Nu as mai vrea sa stau singura acasa nici macar o saptamana*

„Juridic, termenul de abandon nu mai există (...) nu mai vorbim de copiii abandonați” (asistent social)

„Un alt aspect pozitiv ar fi responsabilizarea copiilor în treburile casnice (...) prin plecarea unui membru al familiile sarcinile familiale rămân aceleași, numai că ele trebuie împărțite la mai puțin membri (...).” (sociolog)

● *Este greu pentru un copil sa se descurce singur, dar este si bine, ca nu te mai bate nimeni la cap si inveti sa fii independent*

● *E bine in cazul in care ai crescut cu un simt al raspunderii si esti cu capul pe umeri si parintii sa aiba incredere in tine*

● *Mi-e foarte greu sa fiu responsabila la aceasta varsta*

● *Responsabilitate mare, mai ales cand esti cel mai mare si nu esti major*

Reacțiile copiilor sunt descrise de către profesioniști ca urmând un traseu bine definit. Ei remarcă inițial schimbarea aspectului fizic, urmată de abandon și absenteism școlar, de schimbarea grupului de prieteni, a anturajului și uneori comiterea unor infracțiuni, toate pe fondul unei privări afective.

„ imediat după plecarea părintelui la muncă în străinătate copilul suferă de o privare economică, până ce părintele reușește să muncească și să trimită o sumă de bani, apoi copilul suferă de o privare afectivă, iar pentru copil cred ca asta contează cel mai mult (...)apoi este diminuată supravegherea, iar pentru perioada de vârstă de vârstă 10-17 ani de preadolescență și adolescență, când apare perioada de revoltă și copilul are tendința naturală de a se îndepărta de adult, e clar că va intra într-un anturaj și de aici problemele care conduc cazurile spre noi, spre justiție.” (jurist)

● *Cred ca inseamna lipsa de griji care o are un parinte fata de copilul sau. Cand esti singur sa iti faci de cap cand parintele tau este plecat. Tu poti sa te lasi de scoala, sa te bagi in alte gastii mai periculoase*

● *Esti pe cont propriu, fara mama si trebuie sa iti porti singura de grija. O greseala mica se poate transforma intr-una foarte mare*

„efectele asupra copilului sunt evidente: pe plan fizic copiii nu se mai îngrijesc, nu mai sunt atenți cu modul în care se îmbracă; pe plan comportamental devin delăsători, părerea celorlalți nu-i interesează, nu mai socializează cu colegii; pe plan educațional se constată o scădere a rezultatelor la învățătură; în plan emoțional-afectiv își creează propria lume, se autoizolează (...) reacțiile copiilor au caracter repetitiv (...) inițial se observă aceste schimbări la copil și apoi află că unul dintre părinți a plecat, iar dacă mama este cea plecată schimbările sunt mai evidente.” (psiholog școlar)

● *Pentru mine reprezinta un moment trist, nu mai am placere sa ma intorc acasa pentru ca stiu ca nu mai am cu cine sa vorbesc, nimeni nu ma asteapta cu mancare, este mai mult o stare de depresie in care mai intervine frica*

„ reacția copiilor de protest este(...) ești liber fii bucuros de asta (...) dar copii resimt lipsa mamei și consideră că nu mai au o familie (...) „ (psiholog școlar)

5. Sugestii pentru un model teoretic de intervenție

Participanții la focus-grup consideră că intervenția ar fi mai eficientă dacă schimbările ar fi realizate din perspectivă ecosistemică. Astfel, ei menționează schimbări la nivel macrosistemic, mezosistemic și microsistemic, propunând crearea unei infrastructuri, crearea de noi servicii, și mai ales optimizarea intervenției în echipă interdisciplinară. Se dorește o implicare a instanțelor socializatoare (familia, școala, media etc.)

Schimbările la nivel macro se adresează unui segment mare de populație și implică acțiuni în contextul social cum ar fi:

- modificare a cadrului legislativ

„ o formulă juridică prin care părinții care pleacă să lucreze în alte țări să garanteze eventual că au în grijă cui să lase copiii. O astfel de garanție ar fi necesară pentru ca, și în lipsa părinților, copii să crească în condiții normale, beneficiind de toate drepturile ce le sunt garantate” (asistent social)

- măsuri de protecție specială care să includă și această categorie de copii

„intervenție este mai degrabă ca o intervenție în caz de criză, ca o urgență, dacă nu, nu se poate vorbi de eficiență” (asistent social)

- mediatizarea riscurilor, efectelor, serviciilor

„ campanie informativă, prin fluturași, pliante, chiar din momentul în care doresc să-și schimbe pașaportul sau sunt la oficiul forței de muncă” (jurist)

„ set de emisiuni sociale la TV și nu doar un slogan sau un spot publicitar. Avem exemplul, alcoolul dăunează grav sănătății și nu s-a înregistrat o scădere a consumului de alcool. Este nevoie de un mesaj care să-i conștientizeze de riscuri și nu să-i convingă să nu plece” (profesor)

„servicii care se adresează direct lor, ele trebuie prezentate, ei trebuie să le cunoască, iar ele trebuie cunoscute atât de cei care pleacă, cât și de familia la care rămâne copilul” (sociolog)

Schimbările la nivel mezo implică acțiuni la nivelul grupurilor profesionale și a beneficiarilor prin elaborarea de programe și oferirea de servicii :

- rețea de servicii pentru copilul al cărui părinte este plecat la muncă în străinătate, servicii sociale și școlare (Centre de zi și Centre educaționale)

„O soluție ar fi ca părinții care nu au cu cine să lase copiii să contacteze serviciile sociale înainte de a pleca și, contra cost, acestea să se ocupe de copii pe timp determinat. În acest mod s-ar putea preveni multe situații extreme pentru acești copii, cum ar fi

abuzurile, neglijarea, atragerea lor în traficul de copii sau în rețele de furt ori de cerșetorie.” (asistent social)

„Centrele de zi și/ sau Centrele educative, contra cost, ar trebuie să existe în toate școlile de cartier (...) taxa fiind achitată de părinte înainte de plecarea la muncă în străinătate (...) copilul să aibă o masă de prânz și apoi să beneficieze de programe recreativ-educative până seara la 18-19. Astfel, după ce ajunge acasă copilul mai are 1, 2 ore pe care le poate petrece cu membrii familiei și poate fi luată astfel și măsură de prevenire a delicvenței, a riscului de a comite infracțiuni, delict, din partea unui copil lăsat nesupravegheat (...)” (profesor)

„acest nou tip de serviciu nu trebuie perceput ca o pedeapsă pentru copil ci ca o alternativă mai bună pentru educație.” (sociolog)

- rețea de servicii pentru familie (consilierea familiilor cu risc, grup de suport, medierea conflictelor, rezolvarea problemelor de acomodare etc.);

„ Este un fenomen relativ nou și ar trebui conștientizați părinții care doresc să plece de riscuri (...) ei se gândesc cu bună credință la efectele pozitive și nu iau în calcul anumite aspecte negative care ar putea apărea pe parcurs.” (asistent social)

Schimbările la nivel micro implică intervenția la nivel individual prin:

- responsabilizarea părinților care nu a plecat la muncă în străinătate în vederea prevenirii efectelor negative asupra copiilor;

- optimizarea activității profesioniștilor prin colaborare eficientă în echipa interdisciplinară; un rol important revenind școlii (diriginților și mai ales psihologul școlar) primele efecte resimțindu-se în acest mediu, iar în mediul rural biserica joacă un rol important, mai ales în comunitățile puternic religioase;

- formarea grupurilor de suport care să constituie resurse pentru susținerea copiilor aflați în situații similare.

6. Concluzii

Departate de a epuiza problematica atât de complexă a migrației externe care influențează în mod decisiv structura, dinamica și funcționalitatea familiei, propunem pentru populația investigată următoarele considerații finale:

- Părinții care hotărăsc să plece la muncă în străinătate formează familii tinere (au vârsta cuprinsă între 25-45 ani) cu doi sau trei copii, în general organizate;
- Sunt familii care se confruntă cu probleme financiare, provenind atât din mediul rural cât și din mediul urban;
- Se observă o schimbare de roluri, femeia este cea care pleacă de acasă întrucât reușește să-și găsească mai ușor un loc de muncă;
- Sunt frecvente situațiile în care amândoi părinți hotărăsc să plece, lăsând copiii în grija altor persoane;
- Dorința unui câștig considerabil îi face pe părinți să treacă pe plan secund copiii, astfel că familii unite, organizate în care fiecare își îndeplinea corespunzător rolul, ajung să devin familii dezorganizate, destrămate;
- Separarea copiilor de către unul sau ambii părinți, plecați la muncă în străinătate, pe o perioadă prelungită de timp generează trăirea sentimentului de abandon, cu repercusiuni asupra personalității;
- Factorii favorizanți economici, ca și cei de tip familial nu acționează în mod causal liniar și nici nu sunt independenți unul față de celălalt. Ei sunt în corelație și aparțin unui context social, unui model cultural comunitar;
- Copiii percep și acceptă lipsa banilor, ca și lipsa unui loc de muncă al părinților ca principalul motiv ce a determinat plecarea pentru o perioadă de timp la muncă în străinătate;
- Durata absenței unui membru al familiei, sau a ambilor, poate fi asociată cu o serie de probleme sau cu neasigurarea unor nevoi ale copilului;
- Principalele probleme identificate în mediul școlar se referă la modul de relaționare cu colegii și, în special, la modul de îndeplinire a cerințelor didactice;
- În ceea ce privește vârsta părinților, valori crescute în semnalarea absențelor, rezultatelor slabe și a indisciplinei întâlnim la intervalul de vârstă 25 – 45 de ani;

- În mediul rural se constată atât o creștere a numărului de responsabiliți, cât și valorile ridicate care indică probleme financiare ;
- Violența verbală este susținută de privarea afectivă acut reclamată de subiecți, indiferent de studiile acestora, identificată inițial în familia de origine și regăsită apoi în relația cu prietenii, colegii de școală și persoana de îngrijire;
- Reacțiile copiilor sunt descrise de către profesioniști ca urmând un traseu bine definit. Ei remarcă inițial schimbarea aspectului fizic, urmată de abandon și absenteism școlar, de schimbarea grupului de prieteni, a anturajului și uneori comiterea unor infracțiuni, toate pe fondul unei privări afective.

Propuneri de cercetare:

- Continuarea prezentului studiu cu un altul calitativ, folosind ca tehnici de lucru povestea vieții și interviul comprehensiv la copiii în situație de risc identificați în prezentul studiu;
- Identificarea ca fenomen social a migrației externe impune extinderea studiului pentru zona N-E;
- Realizarea unui studiu comparativ privind impactul la nivel comunitar a migrației externe între localități puternic și slab dezvoltate economic;